

Jerzy Gaul

(Archiwum Główne Akt Dawnych, Warszawa)

AUSTRO-WĘGRY WOBEC UTWORZENIA TYMCZASOWEJ RADY STANU W LISTOPADZIE 1916 ROKU

Po wydaniu Aktu 5 listopada 1916 r. zapowiadającego utworzenie samodzielnego państwa polskiego władze państw centralnych stały przed koniecznością nie tylko realizacji swoich celów, ale także spełnienia złożonych obietnic. Pierwszą praktyczną próbą budowy państwa polskiego przed zakończeniem I wojny światowej i przed decyzjami kongresu pokojowego było powołanie Tymczasowej Rady Stanu (TRS). Jak jednak doszło do utworzenia tej instytucji? Jak zareagowali Austriacy na rozporządzenie generalnego gubernatora warszawskiego Hansa Beselera z 12 listopada o utworzeniu Rady Stanu i Sejmu w Królestwie Polskim? Co zawierał opracowany 21–23 listopada w Lublinie, pod przewodnictwem generalnego gubernatora lubelskiego Karla Kuka, projekt rozporządzenia o Radzie Stanu w Królestwie Polskim? I wreszcie, jak przebiegały wspólne austro-węgiersko-niemieckie rokowania 25–26 listopada w Warszawie w sprawie rozporządzenia o powołaniu Tymczasowej Rady Stanu? Kwestie te były omawiane w literaturze przedmiotu. Dotychczas opierano się jednak głównie na źródłach niemieckich i polskich, natomiast źródła austriackie były uwzględniane w mniejszym stopniu¹. Kwerenda przeprowadzona w Austriackim Archiwum Państwowym w Wiedniu ujawniła wiele nowych materiałów dokumentujących

¹ A. Hausner, *Die Polenpolitik der Mittelmächte und die österreichisch-ungarisch Militärverwaltung in Polen während des Weltkrieges*, Wien 1935; L. Grosfeld, *Polityka państw centralnych wobec sprawy polskiej w latach 1914–1918*, Warszawa 1962; J. Pajewski, *Odbudowa państwa polskiego 1914–1918*, Warszawa 1978; D. Górecki, *Powstawanie władz naczelnych w odradzającej się Polsce (1914–1919)*, [w:] *Acta Universitatis Lodzensis, Folia Iuridica* 13, Łódź 1983; W. Suleja, *Próba budowy zrębów polskiej państwowości w okresie istnienia Tymczasowej Rady Stanu*, Wrocław 1981; tenże, *Tymczasowa Rada Stanu*, Warszawa 1998; R. Świątek, *Polityka Piłsudskiego wobec aktu 5 listopada 1916*, „Przegląd Historyczny”, t. 77, 1986, z. 1, s. 73–93; D. Szymczak, *Między Habsburgami a Hohenzollernami. Rywalizacja niemiecko-austro-węgierska w okresie I wojny światowej a odbudowa państwa polskiego*, Kraków 2009; P. Mikietyński, *Niemiecka droga ku Mitteleuropie. Polityka II Rzeszy wobec Królestwa Polskiego (1914–1918)*, Kraków 2009.

stosunek władz monarchii habsburskiej do omawianej problematyki, a także kontrowersje z niemieckim sojusznikiem².

Poniżej przedstawione zostaną kolejne etapy prowadzące do rozporządzenia o powołaniu TRS ogłoszonego 6 XII 1916 r. Były to: rozporządzenie Beselera z 12 listopada, projekt austro-węgierski przyjęty w Lublinie 23 listopada i opracowane wspólnie 26 listopada w Warszawie rozporządzenie Beselera i Kuka.

Rozporządzenie generalnego gubernatora Beselera o utworzeniu Rady Stanu i Sejmu w Królestwie Polskim (12 XI 1916)

Wobec Aktu 5 listopada władze austriackie odnotowały powszechnie wyrażane przez środowiska polskie oczekiwania o konieczności rychłego powołania Rady Stanu. Lepiej zorientowani w nastrojach opinii publicznej Austriacy nie mieli wątpliwości, że jej ustanowienie musiało wyprzedzić akcję werbunkową, a wojsko polskie — przynajmniej pozornie — musiało być powołane przez polskie organy. Minister spraw zagranicznych Austro-Węgier Stephan Burian poinformował o tym 6 XI 1916 r. szefa austro-węgierskiego Sztabu Generalnego gen. Franza Conrada von Hötendorfa podkreślając, że gubernator lubelski Kuk powinien porozumieć się z gen. Beselerem w sprawie Rady złożonej z 20 członków wybranych proporcjonalnie z obu okupacji³. Minister Burian był przekonany, że ciało takie, niewyposażone w nadmierne kompetencje, byłoby w stanie wspierać planowaną akcję werbunkową w Polsce. 8 listopada powiadomił o tym telegraficznie kanclerza Rzeszy Theobalda Bethmanna Hollwega. Uważał nazwę „Rada Narodowa” za bardziej odpowiednią niż „Rada Stanu”, proponowaną przez stronę niemiecką⁴.

Realizację Aktu 5 listopada na austriackich warunkach utrudniły działania władz niemieckich w Warszawie. Gubernator Beseler popełnił w powszechnej ocenie wielki błąd, ogłaszając już 9 XI 1916 r. odezwę werbunkową wzywającą ochotników do przyszłej armii polskiej⁵. W rezultacie, jak uważali przedstawiciele monarchii habsburskiej, został zaprzepaszczonego pozytywny efekt 5 listopada, który należało wzmocnić poprzez przekazywanie Polakom poszczególnych kompetencji administracyjnych, nienaruszających bezpieczeństwa państw centralnych. Na dodatek, fiasko werbunku skłoniło Beselera do przyspieszenia decyzji o potrzebie utworzenia instytucji, która w okresie przejściowym mogłaby spełniać rolę tymczasowego rządu. Jednostronnie, bez porozumienia

² Materiały wykorzystane w artykule uzyskano w trakcie kwerendy w ramach projektu „Austro-Węgry wobec odbudowy państwowości polskiej. Wybór źródeł z lat 1914–1918” realizowanego w latach 2015–2016 w ramach współpracy Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych, Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie i Stacji Naukowej Polskiej Akademii Nauk w Wiedniu.

³ Österreichisches Staatsarchiv (dalej: ÖStA), Haus-, Hof- und Staatsarchiv (dalej: HHStA), Ministerium des Äußern (dalej: M.d.Ä), Politisches Abteilung (dalej: PA) I, kart. 1016, k. 1. Telegramm in Ziffern an Grafen Thurn, Nr. 472, Wien, 6.11.1916, 6.30 p.m.

⁴ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, k. 24. Telegramm in Ziffern an Gottfried Prinz zu Hohenlohe in Berlin, Nr. 298, Berlin, 8.11.1916, 1 Uhr p.m.; tamże, k. 18. Geheim. Telegramm in Ziffern an Grafen Thurn, Nr. 475, Wien, 8.11.1916, 8 Uhr p.m.

⁵ A. Hausner, *Die Polenpolitik*, s. 92–96.

z gubernatorem lubelskim, wydał on 12 XI 1916 r. rozporządzenie o utworzeniu Rady Stanu i Sejmu w Królestwie Polskim⁶. Kompetencje obu tych ciał były bardzo wąskie. Radzie Stanu, złożonej z 15 mianowanych przez Beselera członków, nie przyznano nawet tych uprawnień, których domagali się w Berlinie delegaci polscy z Warszawy⁷. Rada miała obradować w przedmiocie projektów przygotowanych przez Beselera, stawiać wnioski w sprawie kraju oraz przygotowywać uchwały sejmu⁸. Rozporządzenie ogłoszone 13 listopada pozostało na papierze i nigdy nie weszło w życie⁹.

Jednostronne postępowanie warszawskiego gubernatora spotkało się z krytyką władz austro-węgierskich¹⁰. Austriaków szczególnie zirytowało twierdzenie gen. Beselera, że publikacja projektu rozporządzenia o utworzeniu Rady Stanu i Sejmu w Królestwie Polskim, a zwłaszcza paragrafy lekceważące, ich zdaniem, prawa monarchii habsburskiej, nastąpiła rzekomo po porozumieniu z szefem cywilnym Militärgeneralgouvernement (MGG) w Lublinie Jerzym Madeyskim. Pikanterii sprawie dodawał fakt, że Madeyski w trakcie wizyty 2 listopada w Warszawie rozmawiał wprawdzie z Beselerem, ale nie o Radzie Stanu, gdyż tę problematykę poruszono dopiero podczas spotkania 3 listopada z szefem cywilnym General Gouvernement (GG) w Warszawie Wolfgangiem Kriesem i jego współpracownikami. Na dodatek nie pokazano mu wcale rozporządzenia, gdyż w czasie jego wizyty jeszcze nie istniało. Madeyski nie był zresztą upoważniony do pertraktacji, o czym władze niemieckie wiedziały przed ogłoszeniem publikacji i jego rzekoma zgoda nie legitymowała sposobu postępowania Beselera¹¹. Burian postanowił osobiście interweniować i podczas pobytu w Berlinie 16 XI 1916 r. sprzeciwił się samowolnemu postępowaniu

⁶ A. Hausner, *Die Polenpolitik*, s. 96–98; W. Suleja, *Tymczasowa Rada Stanu*, s. 191–195.

⁷ Przed ogłoszeniem Aktu 5 listopada delegacja polska w składzie: Józef Brudziński, Zygmunt Chmielewski, Samuel Dickstein, Stanisław Dzierżicki, Michał Lempicki, Franciszek Radziwiłł i Adam Ronikier odwiedziła 28 października Berlin i 30 X 1916 r. Wiedeń. Domagano się powołania Rady Stanu dla wypracowania konstytucji i przygotowania zrębów administracji oraz utworzenia Departamentu Wojskowego dla zorganizowania armii polskiej; zob. J. Pajewski, op. cit., s. 123–125.

⁸ *Powstanie II Rzeczypospolitej. Wybór dokumentów 1866–1925*, red. H. Janowska, T. Jędruszczak, Warszawa 1981, s. 303–305; W. Suleja, *Próba budowy zrębów*, s. 39–40.

⁹ A. Hausner, *Die Polenpolitik*, s. 96–97; B. Hutten-Czapski, *Sześćdziesiąt lat życia politycznego i towarzyskiego*, t. 2, Warszawa 1936, s. 375; W. Suleja, *Tymczasowa Rada Stanu*, s. 24.

¹⁰ 14 XI 1916 r. Burian poinformował bezradnie gen. Conrada, że do czasu wyjaśnienia sprawy z władzami Rzeszy pozostało jedynie biernie obserwować nieuprawnione zarządzenia warszawskiego gubernatora. ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 158. Geheim, Telegramm in Ziffern 1. An Grafen Thurn, Nr. 485, 2. An Freiherrn von Andrian in Warschau, Nr. 172, 3. An Freiherrn von Hoenning in Lublin, Nr. 35, 4. An Gottfried Prinzen zu Hohenlohe in Berlin, Nr. 312, 14.11.1916, Wien, 5 Uhr p.m.; A. Hausner, *Die Polenpolitik*, s. 97.

¹¹ Madeyski złożył pisemne sprawozdanie z tej wizyty dopiero 11 listopada, informując generalnego gubernatora w Lublinie o zamiarach Niemców przeprowadzenia wyborów delegatów w przedstawicielstwach powiatowych do przyszłego sejmu. Ich pierwszym zadaniem byłoby wzięcie udziału w Radzie Stanu (łącznie 15 członków — 9 z okupacji niemieckiej i 6 z austro-węgierskiej). ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1916, k. 197. Nr. 8263. Der Vertreter des M.d.Ä. beim k.u.k. AOK, Nr. 15475, Konferenz Herrn von Madeyskis in Warschau, Teschen, 16.11.1916; tamże, k. 191, Nr. 11339. Telegramm Baron Andrian, Warschau, 16.11.1916, Nr. 213, Chiffre. Geheim.

Beselera. Oświadczył kanclerzowi, że uważał rozporządzenie o Radzie Stanu i Sejmie za nieważne i podkreślił potrzebę pilnego utworzenia Rady Narodowej. Nie uzyskał jednak od kanclerza wiążącej decyzji o unieważnieniu rozporządzenia Beselera¹².

Wysiłki państw centralnych, nieraz rozpaczliwe, zmierzające do przejścia inicjatywy w odbudowie państwowości polskiej komplikowały jeszcze bardziej inicjatywy strony polskiej. Wydział Rady Narodowej¹³ przedstawił 17 listopada Beselerowi swoje życzenia w sprawie Rady Stanu. Oczekiwano utworzenia w porozumieniu z Radą Narodową listy złożonej z 7 członków. Ich mianowanie powinno nastąpić na rozkaz sprzymierzonych monarchów. Równocześnie z utworzeniem Rady Stanu powinno nastąpić jak najszybsze powołanie, jako regenta, księcia z katolickiego domu, stopniowe przekazanie poszczególnych działów administracji krajowej w ręce polskie, przede wszystkim szkolnictwa, kultu i sądownictwa oraz utworzenia wydziału do spraw wojskowych przy Radzie Stanu. Rada powinna mieć prawo zgłaszania wniosków i ponownej oceny rozporządzenia Beselera o utworzeniu Rady i Sejmu w Królestwie Polskim. Liczba 7 członków podyktowana była chęcią nadania Radzie charakteru rządu. Spodziewano się, że przewodniczącym Rady zostanie Juliusz Tarnowski z austro-węgierskiej okupacji lub książę Ksawery Drucki-Lubecki, członek pruskiej Izby Panów. Józefowi Żychlińskiemu, przedstawicielowi administracji niemieckiej, udało się wyłączyć sprawę przysięgi z memorandum pod pretekstem konsultacji z komendantem Legionów Polskich gen. Stanisławem Szepetyckim. Rada Narodowa sugerowała, że ukonstytuowanie TRS powinno nastąpić przed 28 listopada, gdyż w tym czasie miało się odbyć w Warszawie ważne zgromadzenie przewodniczących wydziałów opiekuńczych z prowincji Rady Głównej Opiekuńczej¹⁴.

Powyższe memorandum Adam Ronikier wręczył 19 listopada także Leopoldowi Andrianowi, przedstawicielowi c. i k. Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Warszawie. Oświadczył przy tym, że postulaty mianowania 7 członków i regenta nie stanowiły warunku koniecznego do powołania Rady. Pozostałe punkty memorandum miały natomiast charakter obligatoryjny, ponieważ Rada Narodowa byłaby zdezakwuwowana w kraju, gdyby bez koncesji zaakceptowała Radę Stanu i doradziła wstępowanie do armii polskiej¹⁵.

¹² ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 218. Nr. 8435. K.u.k. AOK, Chef des Generalstabes, Op. Geh. Nr. 184/XIII, Polnische Verfassung, Verhandlungen Kuk, Standort des AOK, 18.11.1916. Gen. Beseler nie uzyskał z kolei zgody od kanclerza Rzeszy, aby okupowane obszary w Królestwie Polskim poddać pod jeden zarząd; zob. P. Mikietyński, *Niemiecka droga ku Mitteleuropie*, s. 256–257, 364.

¹³ Rada Narodowa powstała 15 XI 1916 r. W jej skład wchodziły ugrupowania polityczne stojące na gruncie Aktu 5 listopada, w tym Centralny Komitet Narodowy, Liga Państwowości Polskiej i Stronnictwo Narodowe. Rada przestała działać w połowie 1917 r.

¹⁴ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 202. Nr. 11378, Telegramm Baron Andrian, Warschau, 17.11.1916, Nr. 216, Chiffre. Vertraulich; A. Hausner, *Die Polenpolitik*, s. 100–102. Zob. opinię o memorandum ppłk. Helfritza z GG Warschau — P. Mikietyński, op. cit., s. 364–366.

¹⁵ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 235. Nr. 1422. Telegramm Baron Andrian, Warschau, 19.11.1916, Nr. 221. Chiffre.

Projekt rozporządzenia generalnego gubernatora Kuka o Radzie Stanu w Królestwie Polskim (23 XI 1916)

Minister Burian po powrocie z Berlina, pomimo nikłych rezultatów wizyty (zob. powyżej), postanowił nie przyglądać się beczynnie bezwzględny poczynaniom niemieckim. Wcześniej, czy później musiało dojść do negocjacji w sprawie państwowości polskiej, należało zatem dobrze się do nich przygotować. 17 listopada Burian zwrócił się do szefa Sztabu Generalnego gen. Conrada z prośbą o przekazanie gubernatorowi Kukowi następującej instrukcji. Gen. Kuk miał zaproponować Beselerowi spotkanie w sprawie Rady Narodowej (nazwę tę Burian uważał za najbardziej odpowiednią), zestawienia jej składu, mianowania członków, ustalenia czasu powołania i zakresu jej działania. Wypracowany wspólnie projekt byłby przedłożony rządowi do akceptacji. Zdaniem Buriana liczba członków Rady powinna wynosić 20 (12 z niemieckiego i 8 z austriackiego obszaru okupacyjnego). Radców należało wybrać spośród uznanych i wpływowych notabli. Szefowie administracji okupacyjnej Niemiec i Austro-Węgier powinni przekazać sobie własne listy kandydatów do konsultacji. Po osiągnięciu porozumienia powołanie członków powinno nastąpić przez obu gubernatorów na rozkaz monarchów. Na czele Rady powinien stać przewodniczący, któremu przysługiwałby historyczny tytuł poważany w kraju. Na tym stanowisku Burian widział arcybiskupa Warszawy, którym w tym czasie był Aleksander Kakowski. Wybór wysokiego dostojnika Kościoła powinien usatysfakcjonować Polaków i eliminować zatargi z generalnym gubernatorem. Burian pozostawił do rozstrzygnięcia, czy arcybiskup, jako przewodniczący, byłby 21 członkiem Rady, czy też wchodziłby w skład 12 osób wybranych z okupacji niemieckiej. Najważniejszym zadaniem Rady byłoby współdziałanie przy zaciągu do armii poprzez wydanie patriotycznej proklamacji. We wszystkich sprawach legislacyjnych i administracyjnych Rada powinna opiniować wnioski przedstawiane jej przez gubernatorów generalnych. Rada miałaby również prawo przedkładania swoich wniosków i inicjatyw gubernatorom, którzy jednak nie byłiby zobowiązani do brania ich pod uwagę. Burian uważał, że należy jeszcze poczekać z powołaniem regenta. Zwolnienie sejmu na razie nie było przez niego w ogóle brane pod uwagę¹⁶.

18 listopada Conrad poinformował Buriana, że przekazał Kukowi instrukcję, lecz domagał się dodatkowych wyjaśnień. Po pierwsze, chciał wiedzieć, czy kanclerz Rzeszy podzielił negatywne stanowisko Buriana w sprawie rozporządzeń Beselera i czy zakomunikował to gubernatorowi w Warszawie. Po drugie, prosił ministra o włączenie delegata c. i k. MSZ w Warszawie Andriana do rokowań z Beselerem. Po trzecie, prosił Buriana o przejęcie inicjatywy w sprawie regenta, gdyż uważał jego powołanie za konieczne. Po czwarte wreszcie, prosił o wyjaśnienie, czy Burian wolał powołać przewodniczącego Rady poprzez wolny wybór w Radzie, czy też mianować na rozkaz obu monarchów za pośrednictwem dwóch gubernatorów¹⁷.

¹⁶ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 27. Geheim. Telegramm in Ziffern. 1. An Grafen Thurn, Nr. 490, 2. An Freiherrn von Hoening in Lublin, Nr. 39, 3. An Freiherrn von Andrian in Warschau, Nr. 179, Wien, 17.11.1916, 8 Uhr p.m.; A. Hausner, *Die Polenpolitik*, s. 104.

¹⁷ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 218. Nr. 8435. K.u.k. AOK, Chef des Generalstabes, Op. Geh. Nr. 184/XIII, Polnische Verfassung, Verhandlungen Kuk, Standort des AOK, 18.11.1916.

Z kolei delegat MSZ w Warszawie Andrian alarmował 19 listopada Buriana, że sprawy Rady wykraczały poza kompetencje generalnego gubernatorstwa w Lublinie. Uważał za pilne i niezbędne, równocześnie z polskimi życzeniami, jak najszybsze określenie stanowiska wobec Rady z punktu widzenia mocarstw centralnych, ponieważ termin 28 listopada tak w polskich, jak i niemieckich sferach Warszawy traktowany był jako środek nacisku, aby Radę bezwarunkowo powołać do życia¹⁸.

20 listopada szef Sztabu Generalnego przesłał telegraficznie Burianowi po raz kolejny swoje uwagi. Jego zdaniem Polski Korpus Posiłkowy nie powinien być przekazany Beselerowi, zanim nie zostanie wycofane jego rozporządzenie i nie zostaną uzgodnione dokładne podstawy nowego porządku politycznego. Conrad każdą zwłokę w rozwiązaniu głównej kwestii politycznej uważał, z uwagi na powodzenie akcji wojskowej i pilną potrzebę wystawienia armii polskiej, za nadzwyczaj szkodliwie. Sądził także, że obecna chwila, sprzyjająca dla Austro-Węgier, powinna być wykorzystana do szybkich pertraktacji, szczególnie do załatwienia sprawy regenta oraz przyszłego króla. Conrad nalegał, aby nie odwlekać rokowań między gubernatorami i bez względu na ich przebieg pozostałe umowy dotyczące Polski powinny być doprowadzone do końca przez Buriana i kanclerza Rzeszy¹⁹. W urzędowym piśmie wystosowanym tego samego dnia do Buriana gen. Conrad ubolewał, że minister spraw zagranicznych nadal nie osiągnął porozumienia z kanclerzem Rzeszy w sprawie unieważnienia rozporządzenia Beselera. Szef Sztabu Generalnego domagał się położenia kresu szkodliwej dla austriackich interesów polityki niemieckiej w sprawach polskich. Uważał, że osiągnięcie celu, założonego przy decyzji o utworzeniu państwa polskiego — powołania armii polskiej, tak potrzebnej do zwycięskiego zakończenia wojny — będzie możliwe tylko po spełnieniu dwóch warunków wstępnych, a mianowicie powołania regenta i utworzenia tymczasowego przedstawicielstwa narodu polskiego²⁰.

Burian odpowiedział Conradowi dopiero 20 i 21 listopada. Zgodził się na włączenie Andriana do warszawskich rokowań we wszystkich sprawach natury politycznej i związanych z utworzeniem państwa polskiego²¹. W sprawie regenta Burian był bardzo powściągliwy i przewidywał jego wybór najwcześniej po ustanowieniu Rady i po porozumieniu z rządem niemieckim. Burian nadal brał pod uwagę wybór arcybiskupa Warszawy na stanowisko przewodniczącego, lecz należało to przeprowadzić przez aklamację Rady²².

¹⁸ Chodziło o zgromadzenie przewodniczących wydziałów opiekuńczych z prowincji Rady Głównej Opiekuńczej. ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 32. Nr. 11422. Telegramm Baron Andrian, Warschau, 19.11.1916, Nr. 221. Chiffre.

¹⁹ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1916, Krieg 56 b/2, k. 253. Nr. 11437. Telegramm Graf Thurn, Res. Tel. Betr. Abt. 101, 20.11.1916, Nr. 1315, Chiffre.

²⁰ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1916, Krieg 56 b/2, k. 266–269. Nr. 8408. K.u.k. AOK, Chef des Generalstabes, Op. Geh. Nr. 184/XVI, Poln. Verfassung — Programm für FZM. Kuk, 20.11.1916.

²¹ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56/2, k. 275. Geheim. Telegramm in Ziffern 1. An Grafen Thurn AOK, Nr. 498, 2. An Freiherrn Hoening in Lublin, Nr. 45, 3. An Freiherrn Andrian in Warschau, Nr. 184, Wien, 20.11.1916, 4 Uhr 40 Minuten p.m.

²² ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 301. Telegramm in Ziffern, 1. An Grafen Thurn, AOK, Nr. 501, 2. An Freiherrn Hoening in Lublin, Nr. 46, 3. An Freiherrn

Po stronie niemieckiej pojawiły się różne reakcje na krytykę władz austro-węgierskich. Na przykład Gerhard Mutius, przedstawiciel niemieckiego MSZ przy Generalnym Gubernatorstwie Warszawskim, w rozmowie 20 listopada, przeproszając Andriana za nieporozumienia, niespodziewanie stwierdził, że można je przezwyciężyć poprzez powołanie regenta z siedzibą w Warszawie, stojącego ponad gubernatorstwami, a także jego namiestnika w osobie Beselera²³. Andrian potraktował tę rozmowę jako sondaż w sprawie ewentualnej regencji arcyksięcia Karola Stefana Habsburga²⁴.

Austriacy, widząc brak zdecydowania Berlina w sprawie anulowania rozporządzenia Beselera, postanowili przeprowadzić narady w sprawie powołania Rady i innych ważnych kwestii związanych z utworzeniem państwa polskiego oraz wypracowania podstaw do rokowań z warszawskim gubernatorem. W konferencji w Lublinie w dniach 21–23 XI 1916 r. wzięły udział władze gubernatorstwa na czele z gen. Kukiem i szefem cywilnym Madeyskim, a także reprezentanci AOK (Naczelnej Komendy Armii) — płk. Joseph Paić i baron Johann Eichhoff. Wskutek interwencji Buriana do narad włączony został także austro-węgierski delegat MSZ w Lublinie, Otto Hoenning²⁵. Uczestnicy narady lubelskiej na bieżąco prowadzili konsultacje z ministrem Burianem i szefem Sztabu Generalnego gen. Conradem. Spornych problemów nie brakowało. Już na początku kontrowersję wzbudziła nazwa powołanego organu. Uczestnicy narady stwierdzili, że określenie „Rada Narodowa” (*Nationalrat*) było nadużywane przez Polaków²⁶ i Ukraińców, ponowne jej użycie byłoby więc niefortunne. Wysunięto propozycję utrzymania nazwy „Rada Stanu” (*Staatsrat*)²⁷. Według wstępnie na-

Andrian, Nr. 185, Wien, 21.11.1916, 4 Uhr 10 p.m. §2 dotyczący Kakowskiego opracowany podczas konferencji w Lublinie brzmiał: „§2. Als Mitglieder des Staatsrates werden Männer berufen die mit den Wünschen und Interessen des Volkes vertraut und vermöge ihrer Lebensstellung zur Vertretung aller Gebiete und Berufskreise innerhalb der beiden Generalgouvernements befähigt sind. Der Erzbischof von Warschau ist vermöge seiner Stellung Mitglied des Staatsrates. Elf weitere Mitglieder werden aus dem deutschen Verwaltungsgebiete, acht Mitglieder aus dem österreichisch-ungarischen Verwaltungsgebiete entnommen. Wenn ein Mitglied wegfällt, wird nach den Vorschriften des ersten Absatzes ein anderes Mitglied berufen [...]”. Zob. ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 408. Nr. 8510. Der Vertreter des k.u.k. M.d.Ä. beim k.u.k. AOK, Nr. 15682, Polnischer Staatsrat. Verhandlungen in Warschau, Sofort, Teschen, 26.11.1916; Abschrift eines Telegrammes des Obersten Paić an das k.u.k. Armeeoberkommando; Beilage. Verordnung des Generalgouverneurs vom... 1916, betreffend den Staatsrat im Königreiche Polen.

²³ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1916, Krieg 56 b/2, k. 255. Nr. 11459. Telegramm Baron Andrian, Warschau, 20.11.1916, Nr. 222, Chiffre.

²⁴ Karol Stephan Habsburg (1860–1933), arcyksiążę, admirał floty austro-węgierskiej, od 1895 r. właściciel dóbr żywieckich, brat arcyksięcia Fryderyka, w latach 1916–1918 kandydat na tron Polski.

²⁵ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 234. Nr. 11421, Telegramm Graf Thurn, Res. Tel. Betr. Abt. 101, 19.11.1916, Nr. 1313. Chiffre; tamże, k. 324. Nr. 11465, Ref. III, Graf Thurn, Res. Tel. Betr. Abt. 101, 21.11.1916. Nr. 1317. Chiffre. Geheim.

²⁶ Zob. wyżej, przypis 13.

²⁷ Zaproponowany w projekcie lubelskim §1 brzmiał: „Im Königreiche Polen wird ein Staatsrat mit dem Sitze in Warschau gebildet. Der Staatsrat besteht aus 20 Mitgliedern, die auf Grund der Allerhöchsten Befehle Seiner Majestät, des Kaisers von Österreich und Apostolischen Königs von Ungarn und Seiner Majestät des Deutschen Kaisers von den beiderseitigen Generalgouverneuren einvernehmlich berufen werden [...]”. ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I,

szkicowanych zadań, Rada miała doradzać w sprawach przedłożonego wspólnie przez obie administracje prawodawstwa i wydawać opinie, mogła także wnosić inicjatywy, które gubernatorów nie wiążą, ale wymagają sprawdzenia oraz współdziałać przy tworzeniu dalszych urządzeń państwowych, szczególnie własnej armii. W sprawie regenta wszyscy uczestnicy narady byli zgodni, że obecna sytuacja sprzyjała do wysunięcia jako kandydata arcyksięcia Karola Stefana. Zdaniem płk. Paicia, liczył się z nią także gen. Beseler. Hoening był w tej sprawie bardziej powściągliwy, nie mógł jednak zaprzeczyć, że Karol Stefan był bardzo popularny²⁸.

Gubernator Kuk zajął 22 listopada następujące stanowisko wobec dyrektywy Buriana z 17 listopada. Uznał nazwę „Rada Stanu” za lepszą od „Rady Narodowej”. Wobec zbyt ograniczonych kompetencji Rady wyraził obawę, że nikt nie będzie chciał do niej wejść. W związku z tym jej zadania należało rozszerzyć (jak powyżej). W komentarzu gen. Conrad podzielił zdanie Kuka w sprawie nazwy Rady Stanu. Odpowiadały także jego poglądom wnioski o rozszerzenie zakresu działania Rady i ustanowienie regenta oraz ograniczenie ingerencji Rady do „wspierania wszystkich środków do tworzenia armii polskiej”²⁹. Hoening zwrócił uwagę Burianowi w telegramie z 22 listopada na konieczność publikacji rozporządzenia o Radzie po zakończeniu obrad obu gubernatorów i zatwierdzeniu ich projektu przez rządy. Według aktualnego stanu kompetencji powinno być ono wydane przez naczelnego wodza armii austro-węgierskiej arcyksięcia Fryderyka i generała Beselera. Sytuacja powstała po śmierci cesarza Franciszka Józefa dawała możliwość natychmiastowego przeniesienia uprawnień na c. i k. generalnego gubernatora. W przeciwnym razie Kuk musiałby otrzymać chwilowe pełnomocnictwo od arcyksięcia Fryderyka³⁰. W kolejnym telegramie do Buriana z 22 listopada Hoening uważał za bardzo ważne jak najszybsze spotkanie obu gubernatorów i podjęcie decyzji o wyjeździe Kuka do Warszawy³¹.

Dzień 23 listopada był kluczowy dla kształtu austriackiego rozporządzenia o powołaniu Rady Stanu. Najpierw Hoening poinformował Buriana o ostatecznej wersji agendy Rady Stanu, mającej stanowić podstawę do rokowań z warszawskim gubernatorem³². Przyjęto, że Rada będzie przygotowywać urządzenia administracji polskiej, przedstawiać z własnej inicjatywy wnioski i opinie o projektach, wspierać tworzenie armii polskiej, przyjmować postanowienia w sprawie usunięcia szkód wojennych i gospodarczego ożywienia kraju, a potrzebne do tego środki

kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 408. Nr. 8510, Verordnung des Generalgouverneurs vom... 1916, betreffend den Staatsrat im Königreiche Polen.

²⁸ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 327. Nr. 11500, Telegramm Baron Hoening, Lublin, 21.11.1916, Nr. 4, Chiffre. Geheim.

²⁹ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 318. Nr. 11532. Telegramm Graf Thurn, Res. Tel. Betr. Abt. 101, 22.11.1916. Nr. 1320, Chiffre. Geheim; A. Hausner, *Die Polenpolitik*, s. 104.

³⁰ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1916, Krieg 56 b/2, k. 319. Nr. 11534. Telegramm Baron Hoening, Lublin, 22.11.1916. Nr. 5. Chiffre. Geheim.

³¹ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 320. Nr. 11535, Telegramm Baron Hoening, Lublin, 22.11.1916. Nr. 6, Chiffre. Geheim.

³² ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 341. Nr. 11590. Telegramm Baron Hoening, Lublin, 23.11.1916, Nr. 10. Chiffre. Geheim.

asygnować z kredytów, oddanych sobie do dyspozycji przez obie administracje lub też uzyskiwać je z dodatków do podatków bezpośrednich albo z zaciągniętych pożyczek³³. O godzinie 19⁰⁰ Burian poinformował telegraficznie swoich przedstawicieli: Andriana, Hoeninga, Gottfrieda ks. Hohenlohe i Duglasa Thurna o konieczności jak najszybszego podjęcia przez Kuka rozmów z Beselerem. Zażądał przekazywania sobie i gen. Conradowi poczynionych uzgodnień do sprawdzenia i aprobaty³⁴. Godzinę później (o 20⁰⁰) Burian wyraził zgodę na nazwę i zakres działania Rady zaproponowanego przez Kuka. Podobnie jak Conrad uważał, że pod względem wojskowym należało ograniczyć ingerencję Rady tylko do wspierania środków do tworzenia armii polskiej. W sprawie regenta Burian był bardzo powściągliwy i przewidywał jego wybór najwcześniej po ustanowieniu Rady i po porozumieniu z rządem niemieckim³⁵. Półtorej godziny później (o 22³⁰) Burian otrzymał od gen. Conrada (za pośrednictwem Thurna) pilny telegram, w którym Conrad informował ministra, że gen. Kuk bierze pod uwagę włączenie do zadań Rady Stanu także opracowanie projektów konstytucji Królestwa Polskiego. Conrad domagał się od Buriana szybkiego zajęcia stanowiska w tej sprawie, gdyż gubernator Kuk nazajutrz rano wyjeżdżał do Warszawy. Zdaniem Conrada, taki *passus* miałby istotny wpływ na werbunek Polaków do armii polskiej³⁶.

Na odpowiedź ministra spraw zagranicznych trzeba było czekać 24 godziny. Dopiero następnego dnia wieczorem (24 listopada o godzinie 22⁰⁰) Burian poinformował ponownie swoich delegatów — Hoeninga, przebywającego już w tym czasie w Warszawie i Thurna, przy AOK — o akceptacji zakresu działania Rady przedstawiony w projekcie Kuka. Zastrzeżenie zgłosił tylko do kompetencji Rady przy opracowaniu projektów konstytucji Królestwa Polskiego, gdyż jego

³³ W proponowanym zapisie zadania Rady Stanu brzmiały: „§7. Der Staatsrat hat zur Aufgabe: a. Die Entwürfe für die Verfassung des Königreiches Polen auszuarbeiten; b. Die Entwürfe der Verordnungen auszuarbeiten, durch die bis zur Schaffung weiterer verfassungsmässiger Einrichtungen die gemeinsame Vertretung der von der öst.-ung. Monarchie und vom deutschen Reiche verwalteten Teile des Königreiches geregelt wird; c. Die Einrichtung einer polnischen Staatsverwaltung vorzubereiten; d. Die Entwürfe jener Verordnungen zu begutachten, die von den beiden Verwaltungen einvernehmlich dem Staatsrate vorgelegt werden; e. Initiative Anträge und Anregungen in Landesangelegenheiten vorzubringen; f. Die Massnahmen zur Bildung der polnischen Armee zu fördern; g. Beschlüsse über die Behebung der Kriegsschäden und über die wirtschaftliche Belebung des Landes zu fassen und die hiezu erforderlichen Mittel aus den von den beiderseitigen Verwaltungen zur Verfügung gestellten Krediten anzuweisen oder sei es durch Zuschläge zu den direkten Steuern sei es durch Aufnahme von Anlehen aufzubringen. Die im Sinne des Punktes g. gefassten Beschlüsse bedürfen der Zustimmung jener Verwaltung, auf deren Gebiete sie sich erstrecken, und müssen nach Erteilung dieser Zustimmung von der betreffenden Verwaltung in Vollzug gesetzt werden [...]”; zob. ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 408–409. Nr. 8510, Verordnung des Generalgouverneurs vom... 1916, betreffend den Staatsrat im Königreiche Polen.

³⁴ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 343. K.u.k. M.d.Ä., Telegramm in Ziffern, 1. An Grafen Thurn, Nr. 509, 2. An Freiherrn von Hoening in Lublin, Nr. 53, 3. An Freiherrn Andrian in Warschau, Nr. 190, 4. An Gottfried Prinzen zu Hohenlohe in Berlin, Nr. 330, Wien, 23.11.1916, 7 Uhr p.m.

³⁵ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 351, Geheim, Telegramm in Ziffern an Grafen Thurn, Nr. 510. Wien, 23.11.1916, 8 Uhr p.m. Geheim.

³⁶ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 334. Nr. 11614. Telephon-Depesche Graf Thurn, Res.Tel. Betr. Abt. 101, 23.11.1916, aufgenommen 10 h 30 p.m.

zdaniem, rządy mocarstw centralnych nie powinny w tym względzie wypuścić inicjatywy ze swych rąk³⁷.

Rozporządzenie Beselera i Kuka o utworzeniu Tymczasowej Rady Stanu w Królestwie Polskim (26 XI 1916)

Po niepowodzeniu z własnym projektem Rady Stanu, Beseler naciskał 24 listopada władze Rzeszy na jej powołanie w porozumieniu z gubernatorem Kukiem, lecz bez wcześniejszych uzgodnień z Berlinem i Wiedniem. Pragnął w ten sposób zakończyć panujące w Polsce wzburzenie na drodze jak najszybszego utworzenia Rady, choćby prowizorycznej i do pewnego stopnia niedoskonałej. Zakładał naiwnie, że Polacy będą zadowoleni, gdy część ich życzeń zostanie zrealizowana. Delegat MSZ w Warszawie Andrian w rozmowie z Mutiusem apelował o przyjęcie dobrego projektu w konsultacji z rządami Austro-Węgier i Niemiec, a zadowalającego społeczeństwo polskie. Przestrzegał przed fiaskiem podobnym do odezw werbunkowej i jednostronnego rozporządzenia Beselera, gdyż wystawiłoby to na szwank interesy mocarstw centralnych w Polsce³⁸. Przed przyjazdem gubernatora Kuka do Warszawy ambasador austro-węgierski w Berlinie Gottfried Hohenlohe donosił 24 listopada Burianowi, że razem będą oni, tak jak chciał Beseler, omawiać warunki prowadzące do utworzenia prowizorycznej Rady Stanu, której miały przysługiwać tylko czysto konsultatywne uprawnienia. Rozporządzenie Beselera z 12 listopada, dotyczące Sejmu i Rady Stanu wprawdzie nie zostało usunięte, lecz nie zostało też wprowadzone w życie. W Urzędzie Spraw Zagranicznych Rzeszy przyjęto, że w rezultacie przeprowadzonych pertraktacji straci ono swoją ważność³⁹.

Do ostatecznych negocjacji austro-węgiersko-niemieckich nad rozporządzeniem o powołaniu TRS doszło 25–26 XI 1916 r. w Warszawie. Władze austriackie reprezentowali gubernator Kuk i komisarz cywilny Madeyski. Oprócz tego w rokowaniach uczestniczyli szef sztabu płk Arthur Hausner, Andrian, Hoenning, szef referatu politycznego MGG Stefan Iszkowski, Ignacy Rosner, płk. Paic oraz Johann Eichhoff. Stronę niemiecką reprezentowali gen. Beseler, szef cywilny Kries, zastępca szefa cywilnego Born-Fallois, Bogdan Hutten-Czapski, Hugo Lerchenfeld, Mutius, Żychliński i inni⁴⁰.

Dnia 25 listopada przed południem, na początku spotkania plenarnego, gen. Beseler jednoznacznie określił jej główny cel — umożliwienie werbunku polskich rekrutów. Następnie poprosił stronę austriacką o przedstawienie poglądów na

³⁷ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 371. M.d.Ä., Poln. Staatsrat, Telegramm in Ziffern, 1. An Freiherrn von Hoening (derzeit) in Warschau, Nr. 55, 2. An Grafen Thurn, Nr. 513, Wien, 24.11.1916, 10 Uhr p.m. Przy tym fragmencie §7 litera a projektu lubelskiego Burian dopisał ręcznie na marginesie „Nein”; zob. ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 408. Nr. 8510, Verordnung des Generalgouverneurs vom... 1916, betreffend den Staatsrat im Königreiche Polen.

³⁸ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 380. Nr. 11676. Telegramm Baron Andrian, Warschau, 24.11.1916, Nr. 229, Chiffre, Streng vertraulich.

³⁹ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 360. Nr. 11674. Telegramm Prinz Hohenlohe, Berlin, 24.11.1916, Nr. 374. Chiffre. Geheim.

⁴⁰ A. Hausner, *Die Polenpolitik*, s. 104–105.

temat Rady Stanu. Gubernator Kuk odczytał wtedy punkt po punkcie projekt przygotowany w Lublinie. Strona niemiecka była kompletnie zaskoczona i zażądała przerwy w celu zapoznania się z austro-węgierskimi propozycjami. Po konsultacjach Niemcy zajęli twarde stanowisko. Beseler wysunął żądanie uznania Rady Stanu za prowizoryczną i rychłego powołania Rady pochodzącej z wyborów (§1 projektu austriackiego) oraz zakwestionował punkt g w §7, związany z zadaniami gospodarczymi i koniecznymi środkami finansowymi⁴¹.

Na propozycję Beselera powołano komisję do opracowania wspólnej redakcji austriackiego projektu. Komisja pod przewodnictwem, po stronie niemieckiej, Kriesa, z udziałem Born-Falloisa, Lerchenfelda, Żychlińskiego i Hutten-Czapskiego, po stronie austriackiej zaś — Madeyskiego, z udziałem Andriana i Rosnera, obradowała od popołudnia do później nocy. Hutten-Czapski przyznał, że „dochodziło w różnych miejscach do ostrych starć”⁴². Najwięcej emocji wywołały dwa punkty. Propozycja niemiecka dla wprowadzającego akapitu w §1 brzmiała: „Do czasu ustanowienia Rady Stanu w Królestwie Polskim na podstawie postępowania wyborczego, które będzie przedmiotem odrębnego porozumienia, tworzy się Tymczasową Radę Stanu, z siedzibą w Warszawie”⁴³. Hoenning protestował przeciw takiemu sformułowaniu, gdyż stało w sprzeczności z instrukcją Buriana. Bardziej ustępliwi byli delegaci warszawscy i szef cywilny Madeyski, tym bardziej, że strona niemiecka wyraziła w zamian zgodę na przyjęcie, kwestionowanej wcześniej przez Beselera, litery g w §7. Drugą kwestią zawetowaną stanowczo przez Niemców był akapit d w §7 projektu austriackiego w brzmieniu: „Rada Stanu we wszystkich sprawach prawodawstwa, w których obie administracje zgodnie do niej się zwróca, wydaje orzeczenie”⁴⁴. Kries oświadczył, że gen. Beseler w żadnym razie nie zrezygnuje z prawa do samodzielnego przedstawiania wniosków Radzie⁴⁵.

Negocjacje nad dalszymi punktami upłynęły w spokojniejszej atmosferze. Austriacy sami zrezygnowali z pomysłu powołania arcybiskupa Kakowskiego

⁴¹ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 424–425. Nr. 8582. Der Vertreter des k.u.k. M.d.Ä. beim k.u.k. MGG in Polen, Nr. 22, Die Warschauer Konferenzen, Streng vertraulich, Lublin, 27.11.1916. Płk Arthur Hausner, szef Sztabu Generalnego MGG w Polsce, twierdził w swoich wspomnieniach, że Niemcy dysponowali w sprawie Rady Stanu nie tylko szczegółowymi instrukcjami Urzędu Spraw Zagranicznych, ale także projektem rozporządzenia. Austriacy, zdaniem Hausnera, nie mieli ani instrukcji, ani projektu. Dalsze obrady miały więc przebiegać wyłącznie nad projektem niemieckim; zob. A. Hausner, *Die Polenpolitik*, s. 105. Natomiast według Hutten-Czapskiego to właśnie projekt austriacki był podstawą późniejszego rozporządzenia: „Chodziło o to, by za wszelką cenę dojść z Austriakami do jakiegoś rezultatu”. B. Hutten-Czapski, op. cit., t. 2, s. 375.

⁴² B. Hutten-Czapski, op. cit., t. 2, s. 375–376. Zob. sprawozdanie płk. Paicia — ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 404. Nr. 8510. Der Vertreter des k.u.k. M.d.Ä. beim k.u.k. AOK, Nr. 15682, Polnischer Staatsrat. Verhandlungen in Warschau, Sofort, Teschen, 26.11.1916; Abschrift eines Telegrammes des Obersten Paic an das k.u.k. Armeeoberkommando.

⁴³ Tak zostało przyjęte w ostatecznej wersji rozporządzenia. B. Hutten-Czapski, op. cit., t. 2, s. 375; W Suleja, *Tymczasowa Rada Stanu*, s. 197.

⁴⁴ Zob. wyżej, przypis 33 (§7 litera d).

⁴⁵ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 425–426. Nr. 8582. Der Vertreter des k.u.k. M.d.Ä. beim k.u.k. MGG in Polen, Nr. 22, Die Warschauer Konferenzen, Streng vertraulich, Lublin, 27.11.1916; B. Hutten-Czapski, op. cit., t. 2, s. 376.

do Rady⁴⁶, na co duży wpływ miały obiekcje c. i k. przedstawicieli w Warszawie dotyczące tego, czy arcybiskup będzie wspierał akcję werbunkową. Niemcy przeforsowali też zwiększoną liczbę radców do 25 (10 dla Austriaków i 15 dla Warszawy). Wyznali zgodę na zgłoszoną nagle propozycję Austriaków powołania „Wydziału Wykonawczego”, umieszczonego w §6, lecz zrewanżowali się żądaniem prowadzenia posiedzeń Rady Stanu z „wykluczeniem jawności”⁴⁷. Na życzenie Niemców umieszczono w §3 postanowienie w brzmieniu: „Każdy z generał-gubernatorów wysyła do Rady Stanu jednego komisarza i dwóch zastępców”⁴⁸, z uzasadnieniem, że niemiecka administracja dysponowała niewielką liczbą urzędników mówiących po polsku. Austriacy przeforsowali za to tytuł marszałka koronnego dla przewodniczącego Rady⁴⁹.

Życzenie ministra Buriana, aby zmienić w projekcie lubelskim literę c w §7 („Przygotowanie tworzenia polskiej administracji państwowej”)⁵⁰ na następującą: „Przygotowanie wniosków w sprawie tworzenia administracji polskiej”⁵¹, zostało odrzucone także przez austriackich członków komisji. Litera f w §7 projektu lubelskiego — „Wspieranie środków do utworzenia wojska polskiego”⁵², na życzenie Beselera, przy braku sprzeciwu delegatów austriackich, została zrezagowana następująco: „Nadto ma Rada Stanu: [...] w tworzeniu wojska polskiego współdziałać z naczelnym komendantem wojskowym mocarstw

⁴⁶ Zob. wyżej, przypisy 16 i 22.

⁴⁷ „§6. Der Staatsrat beschliesst seine Geschäftsordnung und wählt insbesondere einen geschäftsführenden Ausschuss [...]. Die Sitzungen des Staatsrates sind nichtöffentlich”. ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 405. Nr. 8510, Abschrift eines Telegrammes des Obersten Paić an das k.u.k. Armeekommando. Zob. W. Suleja, *Tymczasowa Rada Stanu*, s. 198.

⁴⁸ W projekcie austriackim §3 rozpoczynał się od zdania: „Die beiden Generalgouverneure entsenden in den Staatsrat je einen Regierungskommissär [...]”, zob. ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 408. Nr. 8510, Verordnung des Generalgouverneurs vom... 1916, betreffend den Staatsrat im Königreiche Polen. Natomiast w ostatecznej wersji przyjęto zapis: „§3. Die beiden Generalgouverneure entsenden in den Staatsrat je einen Regierungskommissär und je 2 Stellvertreter [...]”. ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 405. Nr. 8510, Abschrift eines Telegrammes des Obersten Paić an das k.u.k. Armeekommando; W. Suleja, *Tymczasowa Rada Stanu*, s. 198.

⁴⁹ Do projektu lubelskiego §4, w brzmieniu „Der Staatsrat versammelt sich das erste Mal auf Einladung der beiden [zmieniono na „beiderseitigen” — JG] Regierungskommissäre und wählt aus seiner Mitte mit absoluter Stimmenmehrheit den Präsidenten und seinen Stellvertreter. Der Präsident führt den Titel...”, dodano „Kronmarschall”; zob. ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 408. Nr. 8510, Verordnung des Generalgouverneurs vom... 1916, betreffend den Staatsrat im Königreiche Polen; tamże, k. 425–426. Nr. 8582. Der Vertreter des k.u.k. M.d.Ä. beim k.u.k. MGG in Polen, Nr. 22, Die Warschauer Konferenzen, Streng vertraulich, Lublin, 27.11.1916; W. Suleja, *Tymczasowa Rada Stanu*, s. 198.

⁵⁰ „Die Einrichtung einer polnischen Staatsverwaltung vorzubereiten”, zob. ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 409. Nr. 8510, Verordnung des Generalgouverneurs vom... 1916, betreffend den Staatsrat im Königreiche Polen.

⁵¹ „Für die Einrichtung einer polnischen Staatsverwaltung Anträge vorzubereiten” (dopisane ręcznie przez Buriana „Für” i „Anträge”); zob. ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 408. Nr. 8510, Verordnung des Generalgouverneurs vom... 1916, betreffend den Staatsrat im Königreiche Polen.

⁵² „f. Die Massnahmen zur Bildung der polnischen Arme zu fördern”, zob. ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 409. Nr. 8510, Verordnung des Generalgouverneurs vom... 1916, betreffend den Staatsrat im Königreiche Polen.

sprzymierzonych, któremu powierzono to zadanie⁵³. Tak preredagowany wieczorem 25 listopada projekt miał nadal niewyjaśnione punkty: powiązanie pomiędzy akapitem pierwszym §1 (sprawa tymczasowości Rady Stanu) i punktem trzecim §7 (sprawa szkód wojennych), jak również niemieckie żądanie w stosunku do akapitu pierwszego §7 (sprawa prawodawstwa)⁵⁴. Tekst opracowany przez warszawską komisję został bezzwłocznie wysłany telegraficznie przez płk. Paicia do AOK. Delegat MSZ przy Naczelnej Komendzie Armii (AOK) Thurn przesłał odpis tego telegramu do Buriana dopiero następnego dnia. Poinformował przy tym ministra, że AOK nie zgłosiło do tekstu rozporządzenia żadnych zastrzeżeń⁵⁵.

W telegramie do Andriana wysłanym o godzinie 22⁰⁰ Burian uznał za niewłaściwe lansowane przez Beselera powołanie najpierw tymczasowego organu, który dopiero później miał być zastąpiony przez właściwy. Stał na stanowisku opracowania definitywnego projektu, który zadowoli Polaków i nie zaszkodzi austro-węgierskim interesom, takiego, jaki opracowano w Lublinie, do którego zgłosił zastrzeżenia tylko w §7 przeciwko literze a i c, o czym poinformował też Hoeninga⁵⁶.

26 listopada na posiedzeniu plenarnym pod przewodnictwem obu gubernatorów Kuk podjął ponownie próbę przekonania strony niemieckiej o potrzebie usunięcia sformułowania „prowizoryczna Rada Stanu”, napotkał jednak na niewzruszony opór Beselera. W akapicie pierwszym §1 wyrażenia „na podstawie postępowania wyborczego” i „tymczasowa” zostały określone przez stronę niemiecką jako *condition sine qua non*⁵⁷. Unikając załamania się rokowań i wywołania złych nastrojów wśród Polaków przez niespełnienie poczynionych obietnic delegaci austro-węgierscy uznali, że najlepszym sposobem podkreślenia dobrej woli monarchii do dalszej rozbudowy państwowości polskiej będzie przyjęcie §1 w powiązaniu z następującym stwierdzeniem, zawartym w tajnym protokole dodatkowym: „Sprawy, dotyczące utworzenia lub rozbudowy zgodnych z konstytucją urzędzeń, są wspólne i mogą być uregulowane zgodnie

⁵³ „2). An der Bildung der polnischen Armee mit dem hiermit betrauten höchstens militärischen Befehls der verbündeten Mächte mitzuwirken”. ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 405. Nr. 8510, Abschrift eines Telegrammes des Obersten Paic an das k.u.k. Armeeoberkommando; ibidem, k. 383. Nr. 11736. Telegramm Baron Andrian, Warschau, 26.11.1916, Nr. 232. Chiffre. Verhandlungen über den Staatsrat; ibidem, k. 426–427. Nr. 8582. Der Vertreter des k.u.k. M.d.Ä. beim k.u.k. MGG in Polen, Nr. 22, Die Warschauer Konferenzen, Streng vertraulich, Lublin, 27.11.1916. Zob. W. Suleja, *Tymczasowa Rada Stanu*, s. 199.

⁵⁴ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 405. Nr. 8510, Abschrift eines Telegrammes des Obersten Paic an das k.u.k. Armeeoberkommando; B. Hutten-Czapski, op. cit., t. 2, s. 376.

⁵⁵ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 403–407. Nr. 8510, Abschrift eines Telegrammes des Obersten Paic an das k.u.k. Armeeoberkommando.

⁵⁶ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016. Krieg 56 b/2, k. 376–377. Telegramm in Ziffern 1. An Freiherrn von Andrian in Warschau, Nr. 192, 2. An Grafen Thurn AOK, Nr. 518, 25.11.1916. Wien, 10 Uhr. p.m.

⁵⁷ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 404. Nr. 8510. Der Vertreter des k.u.k. M.d.Ä. beim k.u.k. AOK, Nr. 15682, Polnischer Staatsrat. Verhandlungen in Warschau, Sofort, Teschen, 26.11.1916; B. Hutten-Czapski, op. cit., t. 2, s. 376.

tylko przez obie administracje⁵⁸. Kuk przekonywał również o potrzebie pozostawienia akapitu pierwszego §7 w sformułowaniu austriackim⁵⁹ wskazując, że jednostronne wprowadzenie reformy na obszarze jednej administracji w nieuchronny sposób będzie oddziaływać także na drugi obszar administracyjny, co można usunąć poprzez wcześniejsze porozumienie obu zarządów. Beseler nie zrezygnował jednak ze swojego prawa do samodzielnego prawodawstwa. Wyraził natomiast gotowość do wyjaśnienia tego zagadnienia w punkcie 2 dodatkowego protokołu⁶⁰. Ostatecznie Austriacy zgodzili się na zapis: „We wszystkich sprawach prawodawczych, w których obie administracje wspólnie, lub jedna z nich, zwróca się do Rady Stanu, winna jest Rada Stanu wydać swoją opinię⁶¹. Punkt trzeci §7, mimo oporu Niemców, w końcu został przyjęty w zamian za zgodę Austriaków na §1⁶².

Andrian wysłał natychmiast telegram do Buriana, w którym przyznał, że tekst projektu odbiega w niektórych miejscach od udzielonych dyrektyw. Austro-węgierscy uczestnicy rokowań zalecali jednak jak najszybszą jego akceptację, gdyż zagwarantowane zostały: wzajemna wymiana informacji o listach kandydatów do Rady, parytet oraz akceptacja porozumienia nie wyłącznie przez gubernatorów — jak chciał Beseler — lecz dopiero po przedłożeniu rządowi i obu monarchom⁶³. Burian w telegramie wysłanym do Andriana o godzinie 17³⁰ odrzucił ponownie określanie Rady Stanu jako „prowizoryczna” i zalecił interwencję. W przypadku stanowczego oporu Niemców, upoważnił swoich delegatów do zgody na wprowadzające zdanie „Do czasu ustanowienia...”. W sprawie wojskowych agend Rady Stanu zalecił usunięcie słów: „z naczelnym komendantem wojskowym mocarstw sprzymierzonych⁶⁴. Ostateczna zgoda Buriana na przyjęcie forsowanego przez Niemców postulatu tymczasowości Rady Stanu oraz zastrzeżenia ministra wobec nadmiernych roszczeń Beselera w sprawach wojskowych okazały się spóźnione, gdyż jego telegram dotarł do Warszawy już po zakończeniu rokowań i wyjeździe Kuka i jego sztabu do Lublina⁶⁵.

⁵⁸ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 399. Nr. 11769. Telegramm Baron Andrian, Warschau, 26.11.1916, Nr. 233, Chiffre. Zob. przypis 67 (punkt 2).

⁵⁹ Zob. wyżej, przypis 33 (§7, litera b).

⁶⁰ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 399. Nr. 11769. Telegramm Baron Andrian, Warschau, 26.11.1916, Nr. 233, Chiffre.

⁶¹ W. Suleja, *Tymczasowa Rada Stanu*, s. 198.

⁶² ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 399. Nr. 11769. Telegramm Baron Andrian, Warschau, 26.11.1916, Nr. 233, Chiffre. Chodziło o postanowienia w sprawie usunięcia szkód wojennych. Zob. W. Suleja, *Tymczasowa Rada Stanu*, s. 37, 199.

⁶³ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 399. Nr. 11769. Telegramm Baron Andrian, Warschau, 26.11.1916, Nr. 233, Chiffre. Zob. W. Suleja, *Tymczasowa Rada Stanu*, s. 37–38, 197.

⁶⁴ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 411–412. K.u.k. M.d.Ä., Geheim. Telegramm in Ziffern, 1. An Freiherrn von Andrian in Warschau, Nr. 193, 2. An Grafen Thurn Armeoberkommando, Nr. 520, Wien, 26.11.1916, 5 Uhr 30 Minuten p.m.

⁶⁵ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 420, Telegramm Baron Andrian, Warschau, 27.11.1916, Nr. 237. Chiffre.

Do ostatecznego tekstu rozporządzenia o TRS z 26 XI 1916 r.⁶⁶ załączono tajny protokół dodatkowy⁶⁷. Został on sporządzony 26 listopada przez komisarzy cywilnych i zatwierdzony wieczorem przez komisję obradującą pod przewodnictwem obu gubernatorów. Stwierdzono w nim, że uzgodniony między Kukiem i Besele-rem projekt rozporządzenia, po zatwierdzeniu przez monarchów państw centralnych, zostanie opublikowany w obu gubernatorstwach. Strony osiągnęły porozumienie (punkty 1 i 2) w sprawie wzajemnego informowania się o listach członków powoływanych do Rady, z jednoczesnym zachowaniem w tajemnicy przed zainteresowanymi wykazu pozostałych kandydatów, oraz wspólnego rozwiązywania spraw związanych z tworzeniem lub dalszą rozbudową urzędzeń zgodnych z konstytucją⁶⁸. W punkcie 3 znalazły się zastrzeżenia wniesione przez obie strony. Austriacy zdystansowali się od zamiaru niemieckiego rządu utworzenia w najbliższym czasie polskiej kasy pożyczkowej, wprowadzając zapis, że nastąpi to najpierw tylko w Gubernatorstwie Warszawskim, a dopiero później po uzgodnieniach zostanie rozszerzone na austro-węgierski obszar okupacyjny⁶⁹. Austriakom udało się, w zamian za przyjęcie §1 w wersji niemieckiej rozporządzenia o utworzeniu Rady, dać wyraz swojej determinacji we wspieraniu ze wszystkich sił rozbudowy państwowości polskiej i tworzenia organów konstytucyjnych. Do tego niezbędne było jak najszybsze powołanie TRS, która zgodnie z życzeniami

⁶⁶ Ostateczny tekst porozumienia Andrian przesłał do MSZ w dwóch telegramach. ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 401–402. Nr. 11802. Telegramm Baron Andrian, Warschau, 26.11.1916, Nr. 235, Chiffre; tamże, k. 417–418. Nr. 11826. Telegramm Baron Andrian, Warschau, 27.11.1916, Nr. 236. Chiffre. (Fortsetzung des gestrigen Telegrammes Nr. 235); K. W. Kumaniecki, *Odbudowa państwowości polskiej. Najważniejsze dokumenty 1912 — styczeń 1924*, Warszawa-Kraków 1924, s. 71–72; W. Suleja, *Próba budowy zrębów*, s. 53–54; tenże, *Tymczasowa Rada Stanu*, s. 197–199.

⁶⁷ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 417–418. Nr. 11826, Telegramm Baron Andrian, Warschau, 27.11.1916, Nr. 236. Chiffre. (Zusatzprotokoll). Protokoll; A. Hausner, *Die Polenpolitik*, s. 105.

⁶⁸ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 417–418. Nr. 11826, Telegramm Baron Andrian, Warschau, 27.11.1916, Nr. 236. Chiffre. (Zusatzprotokoll). Protokoll. „Bei den Beratungen, die am 25. und 26. November 1916 zwischen dem k. und k. Generalgouverneur in Lublin, Feldzeugmeister Kuk, und dem kaiserlich deutschen Generalgouverneur von Beseler in Warschau stattgefunden haben, ist der aus der Anlage ersichtliche Verordnungsentwurf über die Bildung eines provisorischen Staatsrates im Königreiche Polen vereinbart worden. Die Verordnung wird, sobald sie die Zustimmung beider verbündeten Monarchen erhalten hat, in beiden Generalgouvernements gemeinschaftlich erlassen werden. Es besteht Übereinstimmung über folgende Punkte 1.) Nach Erlass der Verordnung werden die beiden Generalgouverneure sich die Liste der zu berufenden Mitglieder gegenseitig mitteilen und die Berufung durch gemeinsame Erlässe vollziehen. Ein Anspruch der einzelnen Kandidaten für den Staatsrat, die Liste der übrigen in Aussicht genommenen Mitglieder im voraus kennen zu lernen, besteht nicht. 2.) Angelegenheiten, die die Schaffung oder den weiteren Ausbau verfassungsmässiger Einrichtungen betreffen, sind gemeinsam und können von beiden Verwaltungen nur im Einvernehmen geregelt werden [...]”. Zob. A. Hausner, *Die Polenpolitik*, s. 105.

⁶⁹ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 417–418. Nr. 11826. Telegramm Baron Andrian, Warschau, 27.11.1916, Nr. 236. Chiffre. (Zusatzprotokoll). Protokoll. „[...] 3. Die von der deutschen Regierung in nächster Zeit beabsichtigte Errichtung einer ‘polnischen Landesdarlehenskasse’ erfolgt unbeschadet einer später durch Vereinbarung zu regelnden Ausdehnung auf das österreichisch-ungarische Okkupationsgebiet zunächst nur für Generalgouvernement Warschau [...]”.

narodu polskiego — będzie mogła oddziaływać na rozbudowę państwa polskiego i na której inicjatywy oraz propozycje należy poczekać. Strona niemiecka wyraziła zgodę na takie ujęcie z zastrzeżeniem, że musi być zabronione prowadzenie rokowań w takich sprawach bezpośrednio z c. i k. rządem niezależnie od TRS i decydowanie o późniejszym jej udziale w przedmiocie tych rokowań⁷⁰.

Delegaci austro-węgierscy różnie oceniali rezultaty konferencji, biorąc pod uwagę odstępstwa od dyrektyw Buriana i opór strony niemieckiej⁷¹. Delegat MSZ w Warszawie Andrian donosił 26 listopada Burianowi, że „nasza propozycja została przyjęta w większości punktów”⁷². Baron Hoenning był bardziej samokrytyczny. Jak wyjaśnił ministrowi, członkowie delegacji austriackiej musieli liczyć się z koniecznością szybszego załatwienia sprawy werbunku, z nastrojem polskich partii politycznych, z trudnym położeniem, w które uwikłał się gen. Beseler, wreszcie z interesami politycznymi monarchii habsburskiej⁷³. Inny uczestnik konferencji warszawskiej, płk. Paić uważał, że po stronie niemieckiej wystąpiła tendencja do zastąpienia Rady przez ciało powołane w wyniku wyborów, gdyż tylko w ten sposób można było zaspokoić oczekiwania ludności polskiej. Austriacy zbliżali się do tego celu akcentując potrzebę powołania zdalnych do życia instytucji i rozbudowę zakresu działania obecnej TRS⁷⁴.

27 listopada gen. Conrad przesłał Burianowi rozporządzenie z prośbą o ostateczną aprobatę. 29 listopada Burian poinformował cesarza Karola I o podpisaniu przez Kuka i Beselera projektu rozporządzenia o utworzeniu TRS w Królestwie Polskim i prosił o akceptację oraz upoważnienie do jego ogłoszenia. Po zgodzie cesarza Karola i uzgodnieniach między rządami w Berlinie i w Warszawie 1 XII 1916 r. władze MGG w Lublinie otrzymały upoważnienie do wydania rozporządzenia, co nastąpiło 6 grudnia w obu okupacjach⁷⁵.

⁷⁰ Tamże: „[...] Österreichisch-ungarischerseits wurde der Intention Ausdruck gegeben, die Ausgestaltung des polnischen Staatswesens sowie die Schaffung verfassungsmässiger Einrichtungen mit aller Tatkraft zu fördern, eben zu diesem Zwecke raschstens den provisorischen Staatsrat in Leben zu rufen, der im Sinne des Wunsches des polnischen Volkes am Ausbau des polnischen Staates mitzuwirken soll und dessen Anregungen und Vorschläge daher zunächst abgewartet werden müssen. Seitens der kaiserlich deutschen Verwaltung wurde dieser Auffassung mit dem Vorbehalte zugestimmt, dass es ihr unbenommen bleiben müsse, über derartige Fragen auch unabhängig von einer Anregung des Staatsrates mit der k. und k. Regierung zu verhandeln und über die spätere Beteiligung des Staatsrates am Gegenstand dieser Verhandlungen schlüssig zu werden”. Zob. ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 427–428. Nr. 8582. Der Vertreter des k.u.k. M.d.A. beim k.u.k. MGG in Polen, Nr. 22, Die Warschauer Konferenzen, Streng vertraulich, Lublin, 27.11.1916.

⁷¹ Hutten-Czapski skwitował krótko konferencję warszawską: „W rezultacie przyjęto faktycznie propozycje niemieckie”. B. Hutten-Czapski, op. cit., t. 2, s. 376.

⁷² ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 383. Nr. 11736. Telegramm Baron Andrian, Warschau, 26.11.1916, Nr. 232. Chiffre.

⁷³ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 428. Nr. 8582. Der Vertreter des k.u.k. M.d.Ä. beim k.u.k. MGG in Polen, Nr. 22, Warschauer Konferenzen, Streng vertraulich, Lublin, 27.11.1916. Zob. W. Suleja, *Tymczasowa Rada Stanu*, s. 37.

⁷⁴ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 404. Nr. 8510, Abschrift eines Telegrammes des Obersten Paić an das k.u.k. Armeekommando.

⁷⁵ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1016, Krieg 56 b/2, k. 423. K.u.k. Chef des Generalstabes, Op. Geh. Nr 184/XXVIII, Staatsrat-Warschauer Vereinbarungen an Baron Burian übersendet, Standort des AOK, 27.11.1916; tamże, k. 437–439. Nr. 5762/pro domo. Immediatvertrag, Allergnädigster Herr!, Wien, 29.11.1917; A. Hausner, *Die Polenpolitik*, s. 114–115.

*

Charakter stosunków austriacko-węgiersko-niemieckich w sprawie polskiej najlepiej ilustruje umowa podpisana z 6 I 1917 r. przez nowego ministra spraw zagranicznych Ottokara Czernina i kanclerza Rzeszy Bethmanna Hollwega. Postanowiono nie przystępować do rozwiązywania wielkich politycznych i gospodarczych problemów Polski i utrzymać tymczasowo obecny stan rzeczy. Wykluczono wprawdzie przymusową rekrutację w Polsce, a rząd niemiecki zobowiązał się do przyjęcia formuły przysięgi Kuka i Beselera. Jednak Czernin wyraził zgodę na podpisanie przez obu monarchów umowy przewidującej przekazanie organizacji wojska polskiego Niemcom, a kierownictwa generalnemu gubernatorowi Besele-
rowi⁷⁶. Umowę tę można uznać za kapitulację Austro-Węgier w sprawie polskiej i przekazanie agend władzom niemieckim.

Jerzy Gaul, *Austria-Hungary's position with respect to creation of the Provisional Council of State in November 1916*

Summary

After the Act of 5th November 1916, the first attempt at building the Polish state before the end of World War I and decisions of the peace congress was creation of the Provisional Council of State. However, what led to creation of this institution? A query conducted in Austrian State Archive in Vienna has led to discovery of new materials, documenting the position of Austrian authorities with respect to these issues, and certain controversies in relation with the German ally. Before the final version of the decree on establishment of Provisional Council of State, announced on 6th December 1916, there was a number of preparatory stages, namely a decree by the Governor of Warsaw gen. Hans Beseler of 12th December 1916 on establishment of Council of State and Sejm in the Kingdom of Poland, Austro-Hungarian draft decree on the Council of State in the Kingdom of Poland, adopted in Lublin on 23rd November after deliberations chaired by Governor General Karl Kuk, and finally, joint Austro-Hungaro-German decree on establishment of the Provisional Council of State, approved by both governors on 26th November 1916 in Warsaw.

Słowa kluczowe: Tymczasowa Rada Stanu, państwowość polska, Austro-Węgry, Rzesza Niemiecka, I wojna światowa

Keywords: Provisional Council of State, Polish statehood, Austria-Hungary, German Reich, World War I

⁷⁶ ÖStA, HHStA, M.d.Ä. PA I, kart. 1013, Krieg 56 b/3, k. 3. Abmachung.